

”Herr president, det här är inte din hacienda!”

Så länge Katy Betancourt kan minnas har kampen för urfolks rättigheter varit central i hennes liv. Idag är hon en av ledarna för den ecuadorianska urfolksorganisationen Conaie. Röster från Latinamerika har träffat henne.

Text & foto: Lari Honkanen

ECUADOR. – Ya basta! Nu får det vara nog! dundrar Katy Betancourt i vredesmod och bankar näven i bordet.

Det är presskonferens i samhället Saraguro, i södra Ecuador. Som ledare för kvinnosektionen i urfolksorganisationen Conaie har Katy Betancourt rest dit för att visa sitt stöd till de lokala urfolken, som efter protester mot regeringen blivit utsatta för övergrepp från landets armé. Flera urfolkskvinnor uppges ha fallit offer för sexuella trakasserier och andra blivit frihetsberövade på tvivelaktiga grunder.

Katy Betancourts mörka ögon är allvarliga, hennes höga panna rynkad. Hon talar med en engagerad, gäll röst. Det svarta håret är samlat i en lång hästsvans som löper längs hela ryggen och döljer hennes tatuering av det andinska korset. Istället för en klocka, har hon ett armband av röda pärlor på vänster handled.

– Herr president, det här är inte din hacienda! Vi tillåter inte att våra urfolkssystrar återigen blir utsatta för våldtäkter, utbrister Katy Betancourt indignerat och fortsätter:

–Cómo así? Vafalls? Sånt gjorde godsherrarna förr i tiden, ryter Katy Betancourt och hytter med pekfingret.

Hon proklamerar att urfolken kämpat och förändrat Ecuador. Att landet avancerat och att de mänskliga rättigheterna numera måste respekteras. Sedan kritiserar hon armén:

–Och vårt budskap till militären är: gör er plikt! Er plikt är att försvara landet – inte att ge er på det egna folket!

Hon lovar att fortsätta mobiliseringen, tills alla politiska fångar i landet släppts fria. Det var i augusti ifjol. Ett drygt halvår senare reser Katy Betancourt fortfarande runt i syfte att stödja de kriminaliserade, det vill säga de urfolksaktivister som står åtalade för olika brott till följd av sin aktivism.

Ecuador 2016 är ett splittrat land. De som är för eller emot presidenten. Även om det finns enskilda individer från urfolken som står vid presidentens sida, så är många från urfolken emot honom. För trots att president Rafael Correa har en tydlig vänsterprofil och urfolksrörelsen alltid vetat var de haft sina hjärtan i höger-vänsterskalan, så har hans regering inte respekterat pacha mama, moder jord, utan exploaterat naturresurser som olja och mineraler i stor skala. Urfolksrörelsen är dock splittrad i sin opposition. Vissa urfolkspolitiker är beredda att bilda allianser med högern, medan andra inte vill ta i högern med tång, samt en strömning som kallas indigenista. Den senare har enligt Katy fastnat i formfrågan, där det viktiga är att klä sig som urfolk och tala urfolksspråk, utan att bry sig om samhällets ekonomiska orättvisor. Mitt i allt detta står Katy Betancourt och de andra Conaieledarna och försöker hålla ihop rörelsen.

Klockan är tio på kvällen dagen före den internationella kvinnodagen. Katy Betancourt är hemma i sin lägenhet, men det är inte tal om någon ledighet. Hon sitter i ett Skype-möte och planerar inför morgondagens manifestation. Det är problem med uppkopplingen och mötet avbryts stundtals. Under samtalet ser hon ömsom bekymrad ut, ömsom spricker hon upp i ett brett leende eller skrattar.

Femhundra personer väntas delta i demonstrationen. 350 av kvinnorna kommer resande från byar i Amazonas. De behöver transport, mat och husrum. Klockan är närmare midnatt.

–Det är få dagar som inte är fullbokade, kommenterar Katy Betancourt sitt tajta schema.

Nästa dag försover sig Katy Betancourt. Hon skulle ha varit vid hotellet klockan sju och dirigerat kvinnorna från Amazonas småbyar till ett frukostställe. När hon kommer har de flesta redan begett sig av till fots. Allt löser sig emellertid och till uppstartsplatsen är alla i tid.

I vad som ser ut som en stor idrottssal håller Katy ▶

och de andra kvinnorna ett stormöte där de lägger ut texten om varför de är emot oljeutvinningen i Amazonas. Talen fungerar också som pepp inför marschen.

– Vår kamp är inte slut. Även om vi 2013 marscherade hela vägen till Quito till försvar för Amazonas, så har vi fortfarande en regering som är blind, döv och dum, skanderar Katy Betancourt.

I det moderna Ecuador har oljeutvinningen och motståndet mot den samma stått för en av landets viktigaste politiska motsättningar. Det amerikanska oljebolaget Texaco upptäckte olja i Ecuadors Amazonas 1967. Fem år senare började de utvinna oljan. Urfolksrörelsen bildades som en reaktion mot de stora skadorna som oljeutvinningen orsakat, både socialt bland urfolkens bysamfälligheter och miljömässigt i regnskogen.

Katy Betancourt föddes den 30 september 1983 och växte upp mitt under en brytningstid i Ecuadors historia. Under drygt 500 år hade urfolken inte bara varit förtryckta, de hade varit splittrade i olika etniska organisationer. Men i mitten av 1980-talet enade sig urfolken i Ecuador för att tillsammans kämpa för sina rättigheter. Tre år efter att Katy Betancourt föddes, bildades den nationella urfolksorganisationen Conaie, som hon sedan 2014 är en av ledarna för.

Under 1990, samma år som Katy Betancourt fyllde sju, skedde kontinentens första urfolks-intifada i modern tid. Det som urfolken framför allt protesterade mot var den nyliberala politiken med privatiseringar av kollektivt ägd mark och exploaterandet av naturresurser. En ekonomisk politik som utgår från tesen att så länge enskilda individer handlar på sätt som gynnar dem själva, så kommer tillväxten att öka och hela samhället att frodas. Detta synsätt går på kollisionskurs med urfolkens livsåskådning sumak kawsay - med solidarisk ekonomi som utgår från kollektivet och där idealet är att leva gott genom måttlighet och i harmoni med naturen. Inte på att alltid maximera vinsten och ständigt öka konsumtionen.

– Även om min generation var barn under den här tiden, så blev vi medvetna om våra rötter genom våra föräldrar, säger Katy Betancourt.

Den 28 maj 1990 slog Conaie till med full styrka i vad som i efterhand kom att kallas Inti Raymi-resningen. Runt om i landet blockerades vägar, storgods ockuperades, soldater tillfångatogs, jordbruksprodukter undanhölls marknaden, myndighetsbyggnader togs över, etcetera. Och landets dåvarande president tvingades till dialog kring den förda politiken.

– Resningen märkte oss för livet. Den ökade vår självkänsla. Inte bara för oss i Ecuador, utan för urfolk på hela kontinenten. Det blev en ny vändning i Latinamerikas historia. Den inspirerar oss än idag, säger Katy Betancourt.

Urfolksresningarna avlöste varandra under Katy Betancourts barndom. I oktober 1992, när Katy var nio år, var det dags igen. Då var det 500-årsdagen sedan Columbus landsättning på Abya Yala, det som senare kom att kallas för den amerikanska kontinenten. Urfolk från Amazonas regnskog marscherade till fots hela vägen till Quito under parollen ”Vi dansar inte på våra förfäders gravar”. Istället hyllade urfolksrörelsen 500 år av motstånd.

– Det jag minns allra starkast är hur förvånade stadsborna i Quito blev över att se urfolken från djungeln dyka upp i deras stad.

Katy föddes i Quito, men hennes mamma är från Tena, i Amazonas. Vid varje skollov var Katy med familjen i Tena och umgicks med sina morbröder. I Tena markerades alltid skillnaden mellan colonos, de inflyttade och nativos, de infödda urfolken. Det fanns en diskriminering mot de infödda, däribland hennes mamma, något som Katy tidigt lade märke till och som hon upprördes av.

– Man märker alltid när något inte stämmer. Denna diskriminering gjorde att jag knöt an mer till min mamma. Mina föräldrars historia, framför allt mammas, är källan till min drivkraft, säger Katy Betancourt.

När modern var en flicka på runt åtta år, kom det några bekanta mestiser till föräldrarna och erbjöd att ta henne med sig till Quito på semester. Hennes pappa gick med på det. Men vad som skulle vara en semester, visade sig bli en lång mardröm. Hon tilläts inte att återvända hem, utan hölls kvar mot sin vilja i huvudstaden som hushållsarbetare hos den bekanta familjen.

Katys mamma blev kvar hos familjen tills hon var 15 år. Under alla dessa år skrev familjen till hennes föräldrar att hon hade det bra och inte ville återvända hem. Men i själva verket var hon praktiskt taget en slav.

– Min mamma fick inte äta sig mätt, hennes enda ägodel var en trasdocka och hon fick sova med hunden, berättar Katy Betancourt och där brister hennes röst. Tårarna rinner ned för hennes kinder.

En dag fick Katys mamma tag på en person som kunde hjälpa henne. Hon skrev ett brev till sina föräldrar som personen tog med. Brevet kom fram. Det var den lyckligaste dagen i hennes liv när pappan och storebrodern kom till huset och befriade henne. Hon kunde äntligen återvända till sin egen familj.

– Den här historien har satt djupa spår hos mig. Jag har alltid sett mitt liv utifrån uppgiften att skapa ett annat samhälle, där sådana här historier inte upprepar sig.

Därför har Katy Betancourt aktivt sökt att finna stolthet i sin identitet, i att vara urfolk, i att kunna upphöja sin mammas rötter. Hennes föräldrars levnadsvillkor har också gett henne en medvetenhet om sin klassbakgrund. Och hon växte själv upp under enkla

Resningen märkte oss för livet. Den ökade vår självkänsla. Inte bara för oss i Ecuador, utan för urfolk på hela kontinenten. Det blev en ny vändning i Latinamerikas historia. Den inspirerar oss än idag.

Katy Betancourt

Kvinnors rätt till utbildning är en hjärtefråga för Katy Betancourt, från den ecuadorianska urfolksrörelsen Conaie.
- Vi kvinnor fortsätter att vara de som har sämst möjlighet till utbildning.

förhållanden. Det handlade om att överleva från dag till dag, de ekonomiska begränsningarna till trots. Men hon återvänder hela tiden till hur hennes föräldrar hade det:

- Min pappa hade inte råd att ha skor, utan gick alltid runt i gummistövlar, berättar Katy Betancourt och fortsätter:

- Han gick aldrig klart grundskolan. Inte min mamma heller. Tappade de bort en blyertspenna hade de inte råd att ersätta den. Det var inga bra förutsättningar för skolgång.

Katy Betancourt är utbildad psykolog med inriktning mot specialpedagogik. Rätten till utbildning är viktig för henne, det är också en rättighet som urfolken tidigare saknade. Liksom rätten att tala sitt modersmål. Allt detta har förändrats tack vare trägen kamp. Nu har urfolken samma rättigheter som alla andra. Ätminstone på pappret. Tillgängligheten till utbild-

ning brister dock fortsatt, precis som tillgången till tvåspråkig undervisning.

- Och vi kvinnor fortsätter att vara de som har sämst möjlighet till utbildning. Om du blir gravid, tar det stopp.

Som ensam kvinna i Conaies ledning, för Katy Betancourt en kamp inom kampen. För trots att hennes kollegor i ledning är vidsynta personer, så finns det kvar invanda förväntningar om könsroller, som att en mötessekreterare bör vara kvinna.

- Jag måste praktiskt taget vara rebellisk och säga ifrån att jag inte tänker vara sekreterare bara för att jag är kvinna.

Till åhörarnas applåder avslutar Katy Betancourt sitt tal vid internationella kvinnodagen med följande ord:

- Vi kommer inte låta oss tystas, vi låter oss inte köpas, vi låter oss inte säljas, vi har vår värdighet. Sådana är vi - kvinnor från Amazonas. Leve Amazonas kvinnor! **R**